

ולדעתו הסיפורים הם דברי אגדה, אולם אינם פרי "המצאה" ומשתקפת בהם הערכת בני הדור על הקשר שבין שריפת ספרי הרמב"ם ושריפת התלמוד<sup>43</sup>. אין ענינו לדון בכל הסיפור, אלא בשאלה האחת: אם אכן נשרפו ספרי הרמב"ם בפאריס. לדבריו על שריפת התלמוד באותו מקום שנשרפו ספרי הרמב"ם אין לר' הלל עדות אחרת אלא זו: "וזה דבר אמת וגלוי ומפורסם לכל העמים יהודים וגויים"<sup>44</sup>, ולאומות סיפורו על "הענינים שהיו במונטפלייר ובפריז", כלומר על המחלוקת במונטפלייר ועל עמדתם של חכמי צרפת במחלוקת ושריפת ספרי הרמב"ם בפאריס, הוא כותב שהוא שמע אותם "מפי כל בני הקהל של מונטפלייר בהיותי שם"<sup>45</sup>. אין לנו כל אפשרות לקבוע מתי היה במונטפלייר. לכאורה היה שם בסוף שנות השלושים ולפני שריפת התלמוד בפאריס, שאילו היה שם לאחר מכן היה יכול לאמת גם את דבריו על שריפת התלמוד על יסוד מה שמע במונטפלייר. כפי הנראה לא היה כלל<sup>46</sup>. בין כך ובין כך הדבר תמוה מאוד שעל התרחשויות במונטפלייר אינו מספר אלא זאת: "ותהי הרעה הולכת וגדלה עד ששתי הכיתות נלחמו במונטפלייר בהכה ופצוץ והוצאות שם רע ולעזים מגונים וכת המורים במורה צדק נפלו בפח יקושן, כי שכרו עדי שקר נגד הכת העלובה והעידו עליהם עדויות רבות ורעות לפני שופטי הארץ והוזמו וכן נדונו בקציצת לשונות"<sup>47</sup> — ואינו מספר שגם במונטפלייר נשרפו ספרי הרמב"ם, שבכך נאחזו המיימוניים בלאנגדוק במלחמתם נגד יריביהם. לענין זה עוד נחזור.

ברם מצד אחר יש אישור לדבריו, שחכמי צרפת "החליטו גזירתם לבער ס' המורה והמדע". באגרתו "טרם אענה אני שוגג" כותב הרמב"ן, שחכמי צרפת "כולם הסכימו לגנות ולהחרים על כל איש אשר ידו הרים להגות בספר מורה נבוכים וספר מדע וקרנו יגדע כי גם המקיימם אחת דתו להמית עד אשר יגנוזו גניזה עולמית"<sup>48</sup>. מסתבר כי הרמב"ן ידע על האיום של רבני אורליאן "כי לאל ידם" למסור למלכות את אלה שלא יצייתו לחרם, או לאיום שכמותו המשתקף באגרתם של רבני צרפת: "כי אנו לפי טעותם מדי-להון נמטי להון"<sup>49</sup>. על כל פנים ברור שאסרו גם להחזיק את הספרים, אף מבלי להגות בהם. באגרתו אל הרד"ק, "יגער ה' בך השטן", שכתבה ר' יהודה אלפאכאר לפני שידע על שריפת הספרים במונטפלייר ישנו גם המשפט, שחכמי צרפת "גזרו שלא יהיה אדם רשאי ללמוד בו וללמד, הואיל ולשריפה הוא עומד"<sup>50</sup>. יש כמובן להטיל ספק אם אמנם כתוב היה כך בחרם או בכתבים אחרים של חכמי צרפת. ברם אפילו אם גניזת הסופר המשפט הוא פאראפראזה של ר' יהודה אלפאכאר למלים "עד אשר יגנוזו גניזה עולמית", שהביא הרמב"ן באגרתו, דיה עצם המחשבה של ר' יהודה אלפאכאר, המשכיל האנטי-מיימוני,

43 ראה דינור, שם, עמ' 269, הערה 39.

44 ראה אגרות קנאות, עמ' יד, טור ב.

45 שם, עמ' 14, טור א.

46 ראה יוסף ב' סרמוניטה, ר' הלל בן שמואל בן אלעזר מוירונא ומשנתו הפילוסופית (דיסר-

טאציה), ירושלים תשכ"א, עמ' 11–17.

47 ראה הע' 39.

48 ראה MGWJ, שם, עמ' 185–186. בנוסח אחד חסרות המלים: "כי גם המקיימם אחת דתו

להמית", אולם בנוסח זה השמטות רבות, וניכר שהן השמטות של המעתיק.

49 ראה דינור, שם, עמ' 191, וראה הע' 9.

50 ראה אגרות קנאות, עמ' 2, טור ב; מובא על ידי דינור, שם, עמ' 186.

שאת ספרי הרמב"ם יש לשרוף. אין זה איפוא כלל מן הנמנעות שאכן שרפו חכמי צרפת בפאריס את הטפסים המועטים שהיו בידם מן "המדע" ו"המורה", או אולי רק את "המורה". שהזעם היה גדול על הספרים האלה אנו למדים כעת מאותה האגרת של רבני צרפת, שהתעכבנו עליה לעיל. את הנוהג של שריפת ספרים בלתי רצויים לא היו צריכים ללמוד דווקא מן האינקוויזיציה. ועידה כנסייתית שהתקיימה בפאריס בשנת 1210, שבה השתתפו גם מורי האוניברסיטה, דנה לשריפה את חיבוריו של מואשם אחד בכפירה בנצרות, וסמוך לפרוץ המחלוקת, בשנת 1225 הועלו שם על המוקד ספריו של Scotus Erigena. ואין ספק שדבר הטלת חרם על ספרים למדו מן הסביבה הנוצרית שהרי לא ידוע לנו כלל על חרמות כאלה בזמנים שלפני כן. באותה ועידה כנסייתית נאסר באיום של Excommunicatio לקיים ולהחזיק את חיבוריו של אותו מואשם David de Dinant, וכן נאסר באיום של Excommunicatio ללמד באוניברסיטה של פאריס את ספר הפיסיקה והמיתאפיסיקה של אריסטו<sup>51</sup>. גם יהודים שרפו "בעזרה של בית הכנסת" בסאראגוסה את ספרו של ר' יהודה בן יצחק אבן שבתאי כעשרים שנה לפני שהתלקחה המחלוקת<sup>52</sup>. אסמכתא, אמנם מאוחרת ולא מקורית, לשריפת ספרי הרמב"ם בפאריס, יש למצוא, דומני, בדברי ר' אברהם זכות: "וכבר ידעת מה שקרה ע"ז (עם זה) הספר ("המורה") וספר המדע, ששרפו אותו חכמי צרפת והחרימו כל מי שיקרא בהם"<sup>53</sup>. ושם יש לדייק בדבריו, "ששרפו אותו", כלומר את "המורה" בלבד.

## ד

אשר לתגובתם של המיימוניים על החרם של רבני צרפת, ידועים דברים סתמיים בלבד. באותו קונטרס שנשלח לר' אברהם בן הרמב"ם היה העתק של "נוסח החרם אשר החרימו הרבנים חכמי עיר לונגיל"<sup>54</sup> אולם תוכן החרם איננו ידוע. מסתבר שהחרם הוטל רק על ר' שלמה מן ההר ועל שני חבריו, ר' יונה גירונדי ור' דוד בר' שאול. הם לא העזו להטיל חרם "אדרבא" על המחרימים בצרפת, זאת למדים אנו עכשיו מאגרתם של חכמי גרבוזה לקהילות ספרד<sup>55</sup>. אגרת זו היא אחת האגרות הראשונות הידועות לנו מן הפולמוס, והיא כולה מכוונת נגד רבני צרפת. לקמן אנו קוראים בה: "ושבח ותהלה לאל חיינו, כי יש לאל ידינו לשלם גמול לאוייבינו כמעשה ידיהם... אך בדרך הצנועים משכנו את ידינו, ועצמנו את עינינו מלהביט אל מעשיהם"<sup>56</sup>. מטילי החרם

51 ראה H. Denifle, *Chartularium Universitatis Parisiensis*, Paris 1899, impression anastatique, Bruxelles 1964, p. 70; H. Rashdall, *The Universities of Europe in the Middle Ages*, New Edition, 1936, vol. I, p. 355. וראה שם עמ' 56–57 על אבילארד אשר בשנת 1121 אולץ לשרוף במו ידיו את חיבורו *Tractatus de Unitate et trinitate divina* על-ידי ועידה כנסייתית ב"Soissons".

52 ראה י' בער, שם, עמ' 55. וראה נ' וידר, מצודה, כרך ב (תש"ד), עמ' 122–131.

53 ראה ספר יוחסין השלם, מהד' פיליפאווסקי, פפצנ"מ תרפ"ה, עמ' 219, טור ב. וראה ש"ח קוק, עיונים ומחקרים, ב', ירושלים תשכ"ג, עמ' 172–176. לדעתו היו "שתי שריפות" – האחת במונפלייה והשנייה בפאריס. אולם במובא על ידו אין כל ראיה כדי לאשש את דברי ר' הלל מוירונה שאכן נשרפו ספרי הרמב"ם בפאריס ארבעים יום לפני שריפת התלמוד.

54 ראה הע' 4.

55 ראה שצמילר, שם, עמ' 143–144.

56 שם, עמ' 144.